

2205/
15

Natur Vest Jubileumsnummer

KPE

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO

80 ÅR

Naturvernforbundet Hordaland

Naturvernforbundet Hordaland 80 år!

Gratulerer med dagen til dere alle. Naturvernforbundet Hordaland fyller 80 år i år.

Det har vært nedlagt et betydelig arbeid opp gjennom årene, en stor takk til alle dere som har vært med og bidratt til dette. I dette nummeret av Natur Vest vil dere kunne lese en liten historisk oversikt over noe av dette arbeidet. Jeg håper dette bringer tilbake gode minner. Det har vært spennende og lærerikt for meg å lære mer om Naturvernforbundet sin historie.

En av de sakene som vi har arbeidet med i år, er PCB. Det første vi tok fatt på, var Håkonsvern. Miljøvernoffiseren på Håkonsvern fant spor av PCB i maling som var påført et av marinens skip i 1993. Håkonsvern sendte skriftlig melding om dette til SFT. Dette skjedde for over ett år siden. I følge våre opplysninger har SFT ikke tatt dette på alvor og heller ikke tatt initiativ til å kontrollere om malingfabrikker fremdeles bruker PCB i maling. Vi har sendt brev til SFT hvor vi krever at de gjennomfører grundige kontroller av de funn som er gjort ved Håkonsvern og samtidig foretar prøver hos malingprodusenter for å avkrefte at det brukes PCB i malingproduksjonen i dag.

PCB-turmen i sommer, som NVH var med å arrangere sammen med NNV og Natur og Ungdom, var vellykket sett med våre øyne. Vi fikk mye oppmerksomhet og påviste flere steder kilder til PCB-forurensning de enkelte steder. Det er imidlertid svært urovekkende at vi fant så store verdier av PCB, da sett i forhold til miljøet. Det verste funnet ble gjort i Florvågen på Askøy. Her fant man verdier på opp til 30 ganger mer enn det SFT setter som grense for meget sterk forurensning. Situasjonen i dag er at Fylkesmannens miljøvernavdeling har pålagt Hempel Monopol, tidligere eier av malingfabrikken, å foreta undersøkelser av Florvågen. Man avventer for tiden utspill fra Hempel Monopol om de

aksepterer pålegget fra Fylkesmannen. De har klaget én gang, men denne klagen ble avvist av SFT i august i år. NVH håper å få til en løsning som innebærer at det gjennomføres en grundig undersøkelse og at opprydning av Florvågen startes så fort råd er, og at dette ikke trekker ut i en årelang juridisk diskusjon om hvem som skal betale.

Naturvernforbundet Hordaland vil i begynnelsen av november ha en vervekampanje der vi vil sette fokus på luftforurensning og kollektivtransport i Bergen. Vi vil i en uke gjennomføre morgenaksjoner ved Jernbanestasjonen, Bystasjonen, Festplassen og parkeringshus rundt i Bergen. Her vil vi dele ut informasjon om NVH og våre krav til tiltak for å redusere luftforurensningen i Bergen og oppfordre folk om å melde seg inn i NVH for å støtte vårt arbeid i denne saken. Vi vil skrive kronikker og leserinnlegg i aviser. Til dette arbeidet trenger vi folk som kan stille opp. Det er snakk om å bruke 1 - 2 timer en morgen, og dette må vi kunne klare å mobilisere. Ring oss på kontoret for mer informasjon og bli med på en positiv aksjon både mot luftforurensning i Bergen og for Naturvernforbundet Hordaland.

Jeg kan med glede melde at i dag kommer det mer penger inn enn det går ut fra Naturvernforbundet sentralt. Det har vært lagt ned et stort stykke arbeid for å reforhandle gamle kostbare avtaler som f. eks. husleieavtalen med OBOS og kopiavtalen med Rank Xerox, noe som fører til reduserte utgifter på over 1 mill. pr år. I løpet av høsten kommer Naturvernforbundet sentralt til å flytte inn i nye lokaler. Trolig vil de flytte inn i

lokaler like ved Oslo S, nærmere bestemt på hjørnet av Storgata og Skippergata med inngang fra Skippergata. nr. 33.

Sentralstyret har gjort en god jobb med å få fastlagt en kreditoravtale, samt en tilbakebetalingsplan, med alle NNVs kreditorer. Alle de store kreditorene, deriblant NVH, har godtatt denne avtalen. Dermed er faren over for at NNV blir slått konkurs. I dag består Naturvernforbundet sin stab av 11 fast ansatte, 3 ansatt på prosjekt, altså 14 totalt ved kontoret i Oslo. I tillegg er det ansatt 3 ved Barentshavkontoret.

Jeg vil benytte anledningen til å takke alle dem som har bidratt til å få Naturvernforbundet på rett kjøll igjen. Det har vært mange diskusjoner, og mange er sikkert uenig i mye av det som har vært gjort, men jeg mener absolutt at vi nå må se fremover og stå samlet om å løse de natur- og miljøproblemene som jo er formålet med forbundet, og legge gamle stridigheter bak oss.

Thomas Tvedt

leder i Naturvernforbundet Hordaland

I redaksjonen:

Lars Gule (redaktør), Bjarte Storesund (redaksjonssekretær), Theis Braanaas, Kristen Breisnes og Katarina Wolf (korrektur).

Forsidebilde: Vettisfossen i Årdal.

Innsending av stoff til neste NaturVest:

NaturVest
Postboks 1201
5001 Bergen
Tlf: 55 31 38 51 Fax: 55 31 53 92
e-mail: fivh-b@online.no

GRATULERER ...

80 år er en respektabel alder for en organisasjon - og Naturvernforbundet Hordaland har gjort en høyst respektabel innsats i naturvernets tjeneste i hele denne epoken. Dagens utfordringer på miljøvernområdet er minst like store som før. Med idealistiske pådrivere som dere i Naturvernforbundet Hordaland i full aktivitet skal vi nok klare de nye utfordringene.

Jeg ønsker dere til lykke med 80-års jubileet!

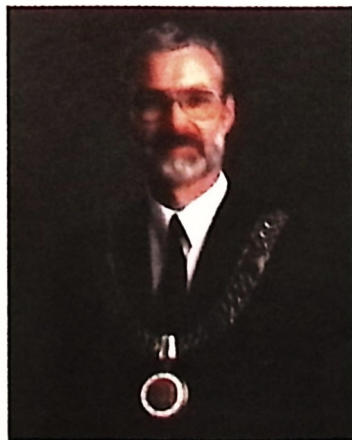
Guro Hellvåg
Miljøvernminister

Mange trur at arbeidet for natur- og miljøvern er noko nytt - noko som har oppteke oss i det siste. Naturvernforbundet sitt 80-årsjubileum viser at dette ikkje er tilfelle. Arbeidet for natur og miljø var i tidlegare tider heilt nødvendig for å skape levelege vilkår. Hausta ein for mykje av det naturen gav, vart ein i neste omgang straffa. Desse tankane tok ein med seg i arbeidet for naturvern. Naturvernforbundet har nok endra seg mykje på 80 år, men likevel ligg dette grunnleggjande fast, sjølv om det no heiter å skapa ei berekraftig utvikling. Naturvernforbundet har vore ein viktig pådrivar for å få til haldningsendringar i natur- og miljøspørsmål. Forbundet er i mange samanhengar ein viktig premissleverandør, slik at miljø- og naturvernsakene er tilstrekkeleg vurderte før avgjerande vedtak skal gjerast. Dette er ein av grunnane til at eg ser det arbeidet som natur- og miljøvernorganisasjoner utfører, som verdifullt.

Eg gratulerer Naturvernforbundet Hordaland med 80-årsjubileet og det viktige arbeidet forbundet gjer for natur- og miljøvernet i fylket.

Magnus Lunde
Fylkesordfører i Hordaland

Ei god forvaltning av miljøet vårt er mellom anna avhengig av at offentlege styresmakter og lokale naturvernorganisasjonar jobbar mot felles mål og har eit godt samarbeid. Innsatsen kan setjast inn på ulike nivå, men samarbeid og dialog er viktige føresetnader for at vi skal lukkast i arbeidet vårt. Samfunnet si interesse for natur- og miljøvern har variert. Eg gler meg over at dei som for få år sidan var likegyldige til verdien av miljøarbeid, i dag sjølve er interesserte i miljøvern og miljøarbeid. Det mest positive som skjer no, er at stendig fleire både i arbeidssamheng og privat er opptekne av ansvaret vi har for rett ressursbruk og miljøvern. Naturvernforbundet Hordaland har vore aktiv i miljøarbeidet i fylket i 80 år. Det er ein alder og innsats det står respekt av! I denne tida har Naturvernforbundet sett saker på dagsorden og gitt viktige innspel til kommunale planar og tiltak.

Bergen kommune gratulerer 80-årsjubilanten, ønskjer lukke til med feiringa i 1998, og ser fram til eit godt samarbeid for eit bærekraftig Bergenssamfunn også i åra som kjem!

Arne Hånes
Ordfører i Bergen

Då Vestlandske kretsforening for naturfredning vart skipa i Bergen i 1918, to år etter at Landsforeningen for Naturfredning i Norge hadde fått sitt første styre, var storparten av landet innlemma i organisert, frivillig naturvernarbeid. Frå før hadde vi Østlandske, Nord-Norge (begge frå 1914) og Trøndelag (1915).

Ikkje mange var med, men iherdige og framsynte menn i denne pionertida sette merke etter som vi godt kan kjennast ved den dag i dag. Dei reiste konkrete saker og problemstillingar som er botnen i vår historie som organisasjon. Nokså åleine stod dei i motvinden, med eit engasjement og ei innleving som vi framleis kan ha nytte og glede av å oppleve gjennom artiklar og andre skrifter som framleis er tilgjengelege.

Naturvernforbundet Hordaland har ein rik tradisjon frå Vestlandske å følge opp - og fornye. Norge Naturvernforbund ønskjer fylkeslaget lukke til med 80 års-jubileet, og med ein engasjert innsats vidare for vår felles og viktige sak.

Eric Selving
Leder i Norges Naturvernforbund

Dei gamle er framleis gamlast. Til 80 år å vere er Naturvernforbundet Hordaland (eller Vestlandske Naturvernforening som det opphavleg heitte) overraskande spreke.

Ofte på plass i media, alltid på høgda med det som skjer kring oss, og med engasjementet for naturarven som sitt sterkaste våpen. Eg er alt for ung til å kjenne NVH si historie, men eg har jobba mykje i lag med Dykk dei siste to åra. To område der gamlingane og dei unge har jobba godt i lag vil eg trekke fram: arbeidet med fergeavløysingsprosjekt generelt og Kyststamvegen spesielt har vore ein av dei grundigaste og beste saksarbeida som har vore gjort på denne kanten av miljøørsla. Og NVH sitt engasjement i kampen mot pølsekokarane til Auke Lont (som no ser ut til å verte krona med hell, HURRA !!), er imponerande. Men. Dei unge er framleis sprekast. Vi i Natur og Ungdom gler oss over at Naturvernforbundet Hordaland er sprekare enn nokon gong.

Cato Fossum
Regionsekretær i
Vestlandet Natur og Ungdom

Naturvernere i Sogn og Fjordane har mange grunner for å takke jubilaranten. For det første tok Vestlandske Naturvernforening seg av naturvernkampen i fjordfylket helt fram til 1978, da det ble opprettet et eget fylkeslag i Sogn og Fjordane. For det andre ga Vestlandske slipp på nordområdene uten sure miner, og møtte det nystiftede laget med hjelpsom oppmuntring. For det tredje har hordalendingene bidratt til et godt samarbeid mellom nabolagene.

Kampen om vassdragsnatur har mer enn noe annet preget naturvernarbeidet i Sogn og Fjordane. Striden har stått om utbygging eller vern av blant annet Aurlandsvassdraget, Stølsheimen, Breheimen, Gaular-, Naustdals- og Gjengedalsvassdraget. Noen slag er vunnet, altfor mange er tapt, noen får vi vel kalle uavgjorte, og flere gjenstår. Vestlandske Naturvernforening har hatt en finger med i de fleste store slag i Sogn og Fjordane, og i mange små. Vernet av Vettisfossen i 1924 må ha vært en av de første seierne til Vestlandske kretsforening for Naturfredning i Norge. Nesten 50 år senere spilte foreningen en avgjørende rolle for å forhindre utbygging av Feigumfossen. Kornelius Schilbred, som var leder for Vestlandske Naturvernforening den gangen, har fortalt meg om styrets uforglemmelige reise med sjøfly fra Bergen til Luster i 1970. Etter styrets aktive deltakelse på folkemøtet ble det stille om utbyggingsplanene. I dag er ikke bare fossen, men hele vassdraget vernet.

Siden ble det reiser til blant annet Gaular og Gjengedal, som regel på forespørsel fra lokale utbyggingsmotstandere. Vestlandske Naturvernforening bidro med fagekspert knyttet til universitet og høyskoler, og oppmuntret til organisering av lokale vernegrupper. I dag er ingen i tvil om at det er den årelange innsatsen til Informasjonskomiteen for Gaular vassdraget som har reddet vassdraget. Kampen om Stølsheimen ble derimot ført fra Bergen helt fram til opprettelsen av Stølsheimen Landskapsvernområde i 1990.

Samarbeidet over fylkesgrensen fortsatte etter opprettelsen av fylkeslaget i Sogn og Fjordane. Erik Solheim, som var leder av fylkeslaget i Sogn og Fjordane i perioden 1980 til 1987, forteller om godt samarbeid med Frode Bekkestad, som var leder av Naturvernforbundet Hordaland på samme tid. De to fylkeslederne dro for eksempel sammen til Årdal i 1981 for å konfrontere direktøren med de høge fluorutslippene ved verket. En reduksjon av utslippene, fra nær 50 kg i timen til 25 kg, mente kjemikeren Bekkestad var det lengste Naturvernforbundet kunne strekke seg. Det kravet var ifølge direktøren umulig å imøtekomme, og ville bety undergang for hele årdalsamfunnet. Det hører med til historien at da direktør Ytredal ble ansatt noen år senere, oppnådde han Naturvernforbundets utslippskrav på kort tid og uten større investeringer.

Samarbeidet over fylkesgrensene er nok blitt mindre omfattende med årene, men det er gode grunner til å holde tradisjonen i hevd. I grensetraktene mellom de to fylkene ligger noen av de mest verdifulle naturområdene på Vestlandet. Det planlagte Nærøyfjorden landskapsvernområde, som strekker seg fra Flåmsbanene i øst til Stalheim i vest, er et av dem. Da Nærøyfjorden sto i fare for å falle ut av nasjonalparkplanen var det en rask aksjon fra de to fylkeslagene i samarbeid som fikk det på plass igjen.

Leder i Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane

VETTISFOSSEN

Vestlandets første fredete fossefall

Forsiden av vårt jubileumsnummer av NaturVest viser Vettisfossen med et fritt fall på 275 meter. Vettisfossen faller i Utladalen i Øvre Årdal. Selv om fossen ligger i Sogn og Fjordane, representerer den også en viktig del av Naturvernforbundet Hordaland sin historie. Vår 80 årige historie går tilbake til Vestlandske Kretsforening for Naturfredning som i 1923 fikk rettighetene til fossen gjennom et såkalt servitutt. Sammen med Den Norske Turistforening ble det forhandlet med eieren Arnfinn Vetti. Det tok en del tid å skaffe den nødvendige pengesum, kr. 15.000, men det lyktes, og eieren gikk med på et evigvarende servitutt. Dette ble så bekreftet ved kongelig resolusjon i 1924.

"Denne fossen faller til ingen nytte", het det en gang i en lærebok om denne fossen som ikke ble utbygget. I dag kan vi glede oss over en naturperle av de virkelig store. Står en på kanten av fossestupet med nær 40 meter friluft innunder seg, og motet ikke svikter, kan en se 300 meter loddrett ned i avgrunnen. Det er en utrolig mangfoldig foss, hvor perspektivforflytningen etter som en nærmer seg, gir stadig nye og overraskende syn på fossen. En fascinerende beskrivelse av Vettisfossen i tekst og bilder finnes i Jan Schwartzotts bok *Under Storen: Portrett av Utladalen og Vettisfossen* (Grøndal-Dreyer, 1997). Men ingen ting kan erstatte den egne opplevelsen, og vi kan anbefale alle en tur til "vår" foss!

DEBATT I NATURVEST

NaturVest skal ikke bare være et enveis-informasjonblad til medlemmene i NVH. Redaksjonen ønsker også å speile de synspunkter som finnes blant medlemmene. Vi vil derfor gjerne ha miljøpolitiske kommentarer og innlegg til debatt fra dere. Neste år er det landsmøte i NNV, etter en meget turbulent og vanskelig tid for forbundet. Det er behov for synspunkter og debatt om både NNVs og NVHs politikk framover. Derfor: Skriv til oss, helst på diskett eller pr. e-post.

Glimt fra naturvernets historie på Vestlandet

Av Theis Braanaas

Det Norske Geografiske Selskab stod sentralt i arbeidet for å opprette en egen forening for naturfredning. Den sammen komiteen som hadde forberedt *Lov om naturfredning* ba styret i selskapet om å ta initiativet, og dette ble gjort i 1913. Året etter ble det vedtatt at *Landsforeningen for Naturfredning i Norge* skulle stiftes. *Østlandske Kredsforening for Naturfredning* og *Nordnorges Kredsforening for Naturforening* ble stiftet i 1914. *Trøndelagens Kredsforening for Naturfredning* ble dannet året etter. I 1918 ble *Vestlandets Kredsforening for Naturfredning* stiftet. Utgangspunktet for den siste var fagmiljøet ved Bergen Museum. Botaniker og konservator Jens Holmboe var foreningens leder de første sju årene.

I 1962 ble navnet på foreningen forkortet til Norges Naturvernforbund. Samme år ble Vestlandske Naturvernforening hetende Naturvernforbundet Hordaland. Fram til foreningens 50-års jubileum i 1968 var dens ledere stort sett akademikere knyttet til museet og universitetet i Bergen. De fleste av dem botanikere. Akademikere utgjorde også en betydelig del av de aktive medlemmer.

Fra 1968 og fram til 1998 er lederne rekruttert fra ulike yrker. Medlemmene er tilsvarende rekruttert fra bredere lag i folket. Den som bevisst gikk ut til de brede lag med informasjon og appell og virket til denne utvikling var i første rekke Aksel Foyen. Under hans ledelse økte medlemstallet betydelig.

Rezi Faye er foreningens hittil eneste kvinnelige leder. Hun ledet med stort engasjement og opprettet god kontakt med pressen. Innsatsen fra medlemmer som ikke har hatt lederfunksjoner i organisasjonen har vært imponerende, og deres navn og innsats burde vært tatt opp her. En av dem var Birger Refsdal. Takk for innsatsen til alle som var med!

Ressursvern

I 1739 ble det opprettet et generalforstamt i Kongsberg. Det representerte det første offentlige organ for skogforvaltning i Norge. En av årsakene til opprettelsen var den sterke

avvirkning av skog blant annet på Vestlandet. Innføring av oppgangssagene på 1500-tallet førte til at særlig furuskogene ble effektivt og raskt avvirket idet oppgangssagene overgikk kile og øks når stokken skulle deles og formes. Allerede på 1600-tallet var etterspørselen etter trevirke fra Hardanger så stor at det skapte press på skogene. Bybrannene i Bergen førte til avskoging ikke bare i Bergens nærmiljø, men også i Kvinherad og andre deler av Hardanger. Skogsnaue landskaper etter rovdrift av skog holdt seg av den grunn til langt ut på 1800-tallet fordi ny tilvekst tok tid, og beitepress hindret ungskog å vokse til.

For å framskynde gjenveksten og kle de nakne byfjellene med skog av ulike slag, ble *Bergens Skog- og Træplantningsselskap* stiftet i 1868. Dets utrettelig virksomhet fram til i dag har forskjønet Bergens nærmiljø, og vært til helsebringende inspirasjon for byens befolkning.

Selv om ressursvernet først og fremst har hatt til hensikt å ivareta et næringsliv og dets økonomiske interesser, så er ideen lys levende og av betydning for naturvernet. Selv skogreisning i stor stil slik den er praktisert i dette århundre, kan vise til betydelige gevinster for naturvernet i vår landsdel.

Av annet ressursvern bør nevnes fredningen av den gjenværende sildebestand etter en uforstandig forvaltning etter siste verdenskrig. Sildestammen er nå iferd med å bygge seg opp. Det samme gjelder sildefisket.

Punktfredning

I naturvernets første tid her på Vestlandet spilte naturforskere en framtrekkende rolle. Som pioner står botanikeren Frederik Christian Schübeler i en særstilling. Han foretok en rekke reiser, og i sine publikasjoner, blant annet «*Viridarium norvegicum*» (1885-89), avbilder og skildrer han et utall spesielle og merkelige trær som han foreslo ble tatt vare på. Hans engasjement, vant ikke mye gjenklang.

Førti år senere tok professor Hugo Wilhelm Conwentz fra Preussen opp den samme tanke om vern av gamle, enkeltstående naturfenomener, bl.a. trær

Veig ved Vivelid

(Foto: Helge Sunde)

fra tidligere tider. På den måten kom professor Schübeler til å være forut for sin tid. Conwentz er regnet for naturvernets grunnlegger i Europa.

Såvel enkeltindivid som naturfenomen har vært gjenstand for fredning på Vestlandet. De første fredninger av enkelttrær som den nystartede Vestlandske kretsforening (av 1918) fikk istand, var fredningene av to eiketrær og en einer. Blant annet «Ådlandseiki» på Ådland i Samnanger. Den måler over seks meter i omfang, men er først og fremst morsom ved den rike samling av andre trær som vokser oppe i den, og nu for en stor del dominerer den. (Etter K. Fægri.) Dette skjedde ved kgl. resolusjon av 21. mai 1920.

Også forsøk på fredning av enkeltarter av planter og dyr har vært praktisert. Blant annet brukt professor Rolf Nordhagen bevaring av villrabarbra som argument mot utbygging av vassdraget gjennom Aurlandsdalen. Han hadde selvsagt innsikt i at hvis arten skal bevares så er det nødvendig å ta vare på hele landskaper.

Nasjonalparkene

Opprettelse av nasjonalparker i Norge var delvis i erkjennelsen av at det er nødvendig å frede store arealer når en vil oppnå vern av hele landskaper og plante- og dyrearter. Innenfor slike

arealer finnes en mosaikk av levesteder som når de er store nok og mange nok danner grunnlag for artenes samspill og forplantningsdyktige populasjoner. Slike parker var ment å skulle være av vitenskapelig såvel som sosial betydning.

Den første nasjonalpark i Norge ble opprettet i 1962. Det var Rondane Nasjonalpark, og vi var sent ute. Svenskene fikk sin første nasjonalpark i 1909. Men også svenskene var sent ute sett i forhold til USA. Oppretting av Yellowstone National park i 1872 kom til å få stor betydning for naturvernarbeidet i Europa.

I St.meld. nr. 62 (1991-92): *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge*, som bygger på Statens Naturvernråds forslag til ny nasjonalparkplan fra 1986 med innkomne høringsuttalelser, tas det sikte på at vern etter naturvernlova blir videreført. Pr. 01.01.92 var det opprettet 18 nasjonalparker, 951 naturreservater og 74 landskapsvernområder. Totalt utgjør det verna arealet 6,1 % av fastlandsarealet. Nasjonalparkene utgjør 4,2%.

Av nasjonalparkene er det bare Hardangervidda, Jotunheimen og Jostedalbreen nasjonalparker som omfatter områder på Vestlandet. Av landskapsvernområder er det 17 som helt eller delvis er lokalisert til Vestlandet. Av disse ligger 6 i Rogaland, 6 i Hordaland, 1 i Hordaland/Sogn og Fjordane og 4 i Sogn og Fjordane.

Arbeidet med oppretting av naturreservater blir hovedsaklig utført gjennom fylkesvise verneplaner for ulike naturtyper fordelt på våtmark, myr, barskog, edellauvskog, sjøfugl, geologi og uspesifisert. Pr. 01.01.92 fordeler disse seg på Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane med henholdsvis 72, 98 og 20 reservater. Av andre typer arealer som er frigjort til fredningsformål (fra juni 1995) inngår det utvidede barskogvern med ialt 569 kvadratkilometer. Verneomfanget på Vestlandet vil utgjøre ca. 25 kvadratkilometer eller 0.5% av det produktive barskogareal i regionen. Etter at Lov om naturvern av 1954 åpnet for vern av større landskapsområder, gikk naturvernet inn i en ny fase. Tidlig i 1960-årene gjorde *Bergen Turlag* og *Vestlandske Naturvernforening* ved sin daværende formann Ulf Hafsten, framlegg om vern av Stølsheimen, fjellområdet mellom Voss og

Sognefjorden. Vernearbeidet tok sin tid, og først i 1990 blei Stølsheimen endelig verna som landskapsvernområde og var da dessverre «ribbet» for mange av sine vassdrag.

Vassdragsvern

De første konfrontasjonene

Turisttrafikken tok seg kraftig opp på slutten av 1800-tallet. Storslått natur trakk mange utlendinger til landet der de gledet seg over fjorder, fosser og fjell. William Cecil Slingsby var mye i Norge. I 1872 skriver han i boka «Fjell i Norge» om Skjeggedalsfossen i Tyssedal: « - den gamle sti på nordsiden av Tyssedal er den morsomste jeg har gått. Jeg gjør ikke noe forsøk på å beskrive denne berømte foss, som etter min mening ikke har sin like i Norge, og altså ikke i Europa.»

Yngvar Nielsen, leder av *Den*

Norske Turistforening gjennom mange år, hadde flere ganger tatt til orde for fredning av Skjeggedalsfossen og Tyssestrengene. Etter hans initiativ fikk DNT i 1898 undertegnet en servitutt med eierne av disse fossefallene. Mot et vederlag på kr 7.500,- forpliktet eierene seg til aldri å la fossen bli utbygd. Dessverre overdro DNT i 1919 servituttene på de to fossene til A/S Tyssefallene, som ville utnytte vannet i Tyso til kraftutbygging. Dette feilskjær fra DNT (som skaffet foreningen kr. 240.000,- i inntekter) er ikke på noen måte typisk for foreningens naturvernengasjement og vernepolitikk i vår tid.

Etter dette tapet av to vidunderlige fosser ble det enda viktigere å finne erstatning for disse. *Vestlandske Kreds av Naturfredning* ga dette arbeidet høy prioritet. Jens Holmboe engasjerte seg, og det lyktes

Vår nye nasjonalpark Jostedalbreen

(Foto: Helge Sunde)

ham å inngå avtale med Jorgen Vetti om et servitutt som overdro rettene på Vettisfossen til Vestlandske Kredsforening for Naturvern. Avtalen ble undertegnet i 1923, og som kompensasjon mottok eieren kr. 15.000.-. Idag kan vi glede oss over den fredete Vettisfossen med sitt 275 meter frie fall.

Verneplaner for vassdrag.

Arbeidet for verneplaner for vassdrag har vært en lang prosess. Spørsmålet om en landsplan for vern av vassdrag mot kraftutbygging ble særlig aktuelt på slutten av 1960-tallet fordi landet i denne perioden var inne i den mest intensive utbygging av hydroelektrisk kraft. I perioden 1973-1993 ble det utviklet fire verneplaner. Tilsammen utgjør de en fullstendig landsplan.

Det totale antall objekter som er vernet gjennom Verneplan I, II, III og IV er 340 (medregnet Dagali og Veig). De omfatter en kraftmengde på 35 TWh av et potensiale på ca 171 TWh eller ca 20%. Verneplanene III og IV er basert på de samme verdiene: Naturvern, kulturminnevern, vilt, fisk, friluftsliv, vannkvalitet, landbruk og reindrift. For Verneplan IVs del ble det også lagt vekt på å få med brevassdrag og kystvassdrag, og geografiske områder som var dårlig dekket av de foregående planene. Verneplan IV er den siste del av landsplanen for vern av vassdrag. Denne ble vedtatt av Stortinget i 1993. Naturvernforbundet Hordaland har i høy grad engasjert seg i fredningen bl.a. av vassdragene Veig, Kinso, Gaular, Hatli,

og Gjengedal, og har gitt horingsuttalelser vedrørende alle vassdrag som berører regionen Vestlandet.

Forurensning

Alt på slutten av 1960-tallet var mange bekymret over de store mengder avfall som den indre delen av Sørfjorden mottok fra de store bedriftene DNN Aluminium, Norzink A/S og Odda Smelteverk A/S. Mens begge smelteverkene hadde store luftutslipp, så var det Norzink sine utslipp av restavfall fra sinkproduksjonen det var mest bekymring over. En kjente til at de mineralene som inneholdt mye sink i tillegg hadde store mengder andre tungmetaller. Forurensninger rammet også Sauda, Ålvik, Svelgen og Årdal.

Dessverre ble Vettismorki som danner en del av den fredede Vettisfossens nedslagsfelt rammet av store skader fra Årdal verk. Fluor- og svoveldioksydutslippene fra aluminiumsbedriften førte til skogdød i den praktfulle, eldgamle furuskogen i fjellamfiet. En fikk også problemer med beinskjørhet, utvekster og skjeivbitt hos hjortevilt, småfe og krøtter (fluorose). Registreringen av denne luftforurensningen ble grundig dokumentert i perioden 1965-1970, bl.a. av en representant for Naturvernforbundet Hordaland. Denne første registreringen i Norge ble oppfattet som en lokal luftforurensning, mens den i virkeligheten var en del av den akselererende globale.

Dette er et eksempel på at fredningstiltak i vassdrag må følges opp av et knippe andre tiltak som omfatter forsøpling, forurensning mm.

Nye arbeidsoppgaver

Gjennom den nye nasjonalparkplanen, verneplanene, fylkesvise- og regionale verneplaner, ser det ut som om arbeidet med å ta vare på verneverdige naturtyper, landskaper og vassdrag går mot slutten. Spørsmålet er derfor hva slags oppgaver det klassiske naturvernet blir stilt overfor i framtida? Trolig er det behov for nye, nasjonale og regionale verneplaner også i årene som ligger framfor oss. Det gjelder f. eks. marine verneområder, våtmarks- og ferskvannsområder, visse skogtyper og kulturlandskap. Likevel kan en se at denne typen verneplaner går mot slutten.

Det klassiske naturvernet blir derfor stilt overfor andre oppgaver. Det bør framheves at forskning på skjøtsel og forvaltning av de mange vernede områder melder seg som et påtrengende behov. Bare et fåtall av nasjonalparkene og landskapsvernområdene er vegetasjonskartlagt. Pr. 31.12.94 har bare 3 av 18 nasjonalparker fått godkjent skjøtselplan. Tilsvarende tall for naturreservater og landskapsvernområder var henholdsvis 114 av 1174 og 16 av 76.

Flere av de fredede områdene er populære turistmål, og det fører til forstyrning og slitasje. En skjøtelsesplan kan inneholde retningslinjer for økologisk forvaltning av området og plan for overvåking. Hardangervidda nasjonalpark er kommet på lista til den internasjonale naturvernunion IUNC. Den omfatter vernede områder som er truet. Det slår fast hvor alvorlig forvaltningsproblemet er. På tilsvarende måte er det behov for å sikre vernede vassdrag mot andre inngrep enn kraftutbygging for at ikke verneverdiene som er knyttet til vassdraga skal gå tapt.

Ideen om at økonomisk vekst og vern av natur og miljø kan gå hånd i hånd må analyseres kritisk med evt. oppgang og kartlegging av om dette har lyktes / ikke lyktes. Mange natur- og miljøvernere er i dag skeptiske til «Vekst-med-vern-ideologien» som grunnlag for en bærekraftig utvikling.

Biologisk mangfold omfatter genetisk mangfold, artsmangfold og mangfold av økosystemer og habitater (levesteder). Norge har langt større

Odda smelteverk på 1960-tallet

(foto: Helge Sunde)

variasjon i habitater for biologisk mangfold enn de fleste oversikter viser. Dette har sammenheng med skarpe klimagrader fra kyst til fjell, og stor spennvidde i vegetasjonsregioner fra nord til syd. Det vil derfor være en viktig oppgave å registrere nøkkelbiotopene for biologisk mangfold. Dette er et krevende arbeid som vil forlange kompetanse av utøverne. Framtidens naturvern vil derfor måtte bygge på at slik kompetanse, biologisk som økologisk, blir utdannet og satt i lønnet arbeid.

De mange og betydelige teknologiske inngrep i natur i vår tid (eksempelvis Romeriksporten) viser at en går til verks uten den nødvendige planlegging med biologer og økologer engasjert i konsekvensutredning og oppfølging. Natur- og miljøvernet må se det som sin oppgave å presse på og bidra til at en slik praksis innføres. Ressursvern er enda viktigere enn det var på 1700-tallet.

Fåbergstølen i Breheimen

(Foto: Helge Sunde)

Naturvernforbundet Hordaland sine ledere gjennom tidene

		Merkesaker
1918-1925	Jens Holmboe	Fredning av Vettisfossen. Ideen om fredning av store områder.
1925-1934	Rolf Nordhagen	Reindalen, nøkkelområde for sjelden flora. Fuglelivet på Runde.
1935-1937	August Brinkmann	Zoologiske fredningssaker på Vestlandet.
1938-1948	Sigurd Johnsen	Besørget løpende forretninger. Foreningen var oppløst under krigen.
1949-1951	Knut Fægri	Reguleringsplan for byfjellene i Bergen.
1952-1959	J. Fr. Willgohs	Mardals- Vørings- og Steinsdalsfossen. Fristed for kystfugl/ørn.
1960-1965	Ulf Hafsten	Reindalen med vassdrag. Aurlandsdalen. Stølsheimen. m.m.
1966-1968	Anders Kvam	Foreningens 50-årsmarkering.
1968-1974	Aksel Foyen	Naturvernåret. Energi. Aurlandsdalen, Stølsheimen. Vettismorki.
1974-1977	Cornelius Schilbred	Etablerte flere lokallag: Forus, Sauda, Ålvik, Odda, Svelgen og Årdal. Energi.
1977-1980	Rezi Faye	Opplysningsarbeid, Turorg., Veig-, Kinso-, Hatlivassdraget.
1980-1987	Frode Bekkestad	Forurensningsaker. Vossevassdraget. Herdla, Herdlaflaket.
1987-1988	Amund Måge	Maritimt miljø.
1988-1989	Erik Brøndhaug	Bryggen museum, satsing på faggrupper, transport.
1989-1991	Kai Grieg	Opprydning etter oljesøl i Sognefjorden, Landskapvern av Stølsheimen.
1991-1994	Kurt Oddekav	Kamp mot avløp og forurensning fra industri og andre næringer.
1994	Åge Simonsen	Var leder i en kort periode.
1994	Erik Brøndhaug, Ingvill Gåsemyr Sæberg og Amund Måge	Fungerte som ledere i fellesskap for en kort periode.
1994-1996	Halfdan Wiik	Økonomisk gjenreising. Redde Ulvenvannet fra «Kyststamvegen».
1996-1998	Eero Olli	Kamp mot gasskraftverk. ENØK. Grønne barnehager
1998-	Thomas Tvedt	Lokal Agenda 21. Pukkverk i Hereiane. PCB.

På giftjakt langs kysten

Alfa Pilot på vei til kai.

(Foto: Bjarte Storesund)

I fem uker var Naturvernforbundet sammen med Natur og Ungdom på jakt etter PCB langs kysten fra Kristiansund til Oslo. Dessverre fant vi det vi lette etter. Nå gjenstår den enorme opprydningen.

Av Bjarte Storesund

I flere år har SFT og NIVA overvåket forekomstene av giftstoffene Polyklorerte Bifinyler langs norskekysten. Før vi la ut på sommerens store giftjakt, visste man derfor allerede at norske fjorder var fulle av disse skadelige stoffene. På tross av myndigheters kunnskap om omfanget av PCB-forurensningen, har lite eller ingenting blitt gjort for å rydde opp i problemene. Dette ville miljøvernerne gjøre noe med i sommer. Tankegangen bak dette prosjektet var at dersom noe skal kunne gjøres med problemet, må man først finne kilden.

Skipsmaling hovedsynderen

Mens myndighetene har vært mer opptatt av å kartlegge forurensingen langs norskekysten rent generelt, var sommerens giftaksjon rettet mot bestemte steder der man hadde mistanke om at det har vært sluppet ut PCB. Ifølge Naturvernforbundet sin fagkonsulent på miljøgifter, Per-Erik Schulze, er skipsmaling hovedkilden til PCB langs norskekysten. PCB ble brukt i bunnstoff og maling på skip på 50-, 60-, og 70-tallet før man i 1981 fikk et totalforbud. Under sandblåsing av skip har giften havnet i fjæresteinene utenfor skipsverft. Noen ganger ble sandavfall enkelt og greit

spadd rett på sjøen. Det har også blitt fortalt at man noen tiår tilbake tømte malingsavfall rett på sjøen flere steder i Bergensområdet.

«Den store Giftjakten» ble innledet i Bergen i begynnelsen av juli. Etter at ordfører Ingmar Ljones formelt hadde åpnet turneen ved å ta en bunnprøve fra Bergens indre havn, dro man på prøvetur i Byfjorden med båten full av journalister. Turen fikk svært god dekning i media, og vi lyktes med sommerens aksjon å få satt denne problematikken på dagsordenen. Miljøvernminister Guro Fjellanger er en av mange som har rost prosjektet.

Blandet mottakelse på verftene

Det var først og fremst skipsverftene som fikk gjennomgå i sommer. Mange verftsdirektører med dårlig samvittighet følte nok et visst ubehag da giftjegerne sammen med lokalpressen troppet opp på verftsområdet. De fleste valgte å være åpne og slapp miljøvernerne inn på tomten for å ta prøver. Imidlertid var det noen som skyldte på ferietid og andre årsaker for ikke å slippe inn giftjegerne. Disse fikk så ørene flagret i lokalpressen.

Resultatene fra målingene var omtrent slik vi hadde forventet. Høye konsentrasjoner av PCB ble funnet utenfor omtrent alle skipsverft og fabrikker. Målingene var slik at

konsentrasjonene øket dess nærmere man kom det potensielle utslippstedet, noe som gir en klar indikasjon på hva som er kilden.

Giftig malingfabrikk på Askøy

Desidert verst var tilstanden på Florvåg på Askøy. En prøve fra sjøbunnen viste et PCB-nivå på 8440 ppb. Dette er den høyeste målingen av PCB i dette landet, og verdiene ligger langt over SFTs grense for *meget sterk* forurensning, som er på 300 ppb. Det er liten tvil om at denne giften stammer fra malingfabrikken Monopol Hempel. Naturvernforbundet lokaliserte et avløpsrør som gikk fra fabrikken rett ut i vågen. Ved enden av røret lå det tykke lag med maling, og sjøbunnen inneholdt altså landets høyeste målte konsentrasjoner av PCB.

En annen observasjon var at konsentrasjonen så ut til å øke dess høyere man kom opp i bunnsedimentene. Dette kan være et tegn på at det finnes aktive giftkilder i vågen. Naturvernforbundet Hordaland mener derfor det er grunn til å gi opprydning høy prioritet.

Juridisk kamp rundt opprydningen

Det kan likevel se ut til at det kan ta tid før dette arbeidet kommer i gang. Som vanlig prøver de ansvarlige å vri seg unna den enorme regningen som en opprydning vil føre med seg. Fylkesmannen har pålagt Hempel å foreta en kartlegging av området til 200.000 kr. Dette pålegget ble iførste omgang anket av malingfabrikken uten at de nådde fram. Det ser likevel ikke ut til at bedriften vil akseptere pålegget med den begrunnelse at utslippet skjedde før forurensningsloven ble vedtatt. Det ligger nå an til å bli en rettsak mellom Hempel og fylkeskommunen.

Det er liten tvil om at en opprydning i Florvågen kommer til bli en kostbar affære. Oppsugingen av bunnsedimentene på Håkonsvern beløp seg til 70 millioner. Imidlertid var dette en uvanlig krevende opprydning pga. spesielle forhold ved bunnsedimentene. Det finnes også andre metoder som er betydelig rimeligere enn å suge opp alt bunnslammet. I Sørfjorden løste man problemet ved å dekke over sjøbunnen med en presenning for deretter å fylle sand og stein over. Så kan man jo stille spørsmål om dette kan kalles en fullgod opprydning eller bare er å feie problemet under teppet.

Forbruket vårt er større enn noen gang

Kildesortering ved Fana Stein og Gjenvinning

(Foto: Bjarte Storesund)

Bruk av engangsprodukter og -emballasje øker eksplosivt. Miljøheimevernet maner til kamp mot miljødeleggende forbruksvaner.

Av Kari Olrich Sørebo

Vi har vært gjennom høysesongen for engangsprodukter, med engangsgriller, picnicbestikk i plast og tredobbelt innpakket ferdigmat - klar til å bringe med i båten, på hytta og til stranden. Og ikke minst; vi nordmenn har råd til det, så hvorfor ikke la oss nyte vår velstand i ro og fred? Svaret på dette er tydelig hvis man forestiller seg hvordan verdens søppelfyllinger ville sett ut med en tilsvarende kjøpefest i andre land. I Norge har mengden husholdningsavfall økt med 15 % i løpet av de siste fire årene, og selv om stadig mer blir gjenvunnet, øker søppelmengden like mye.

Kildesortering en sovepute

I Hordaland økte mengden husholdningsavfall med nesten 22 000 tonn fra 1992 til 1995 (Statistisk Sentralbyrå), og mesteparten blir fortsatt lagt på fyllinga. Engangskulturen møter oss med vår første engangsbleie, og følger oss gjennom livet med overemballert mat og drikke, opplevelsesmidler som f.eks. engangskameraet. Utviklingen kan tyde på at gjenvinningordningene har blitt en sovepute i stedet for å være et bidrag til å redusere søppelhaugene ytterligere.

Faktum er at gjenvinning er en svært miljøbelastende og ressurskrevende prosess. Mange engangsprodukter lar seg heller ikke gjenvinne, som for eksempel engangsbleien. Denne inneholder tungt nedbrytbare stoffer (plast), i tillegg til at den bidrar med våtavfall til fyllingen. Dette våtavfallet er en av hovedårsakene til at nedbrytningsprosessen ikke får lufttilførsel og dermed produserer klimagassen metan. Dette viser også hvor viktig kildesortering i hjemmet er, og ikke minst at kompostering av organisk (våt)avfall er svært nyttig.

Engangsprodukter ofte dyrere

Miljøheimevernet ser det derfor som en helt nødvendig oppgave å forsøke å redusere mengden varer som blir konsumert, i tillegg til å kildesortere og gjenvinne restavfall. Et godt argument mot engangskarusellen er at slike produkter ofte er dyrere enn deres alternativer. Å investere litt mer tid i bevisst innkjøp og bruk av varer er derfor både miljøvennlig og besparende rent økonomisk. Dette krever nødvendigvis litt innsats av oss alle, og gjerne gode tips til hvordan man kan bli en bevisst konsument ved å unngå de mest unødvendige engangsartiklene, behandle avfallet sitt riktig og ikke kaste seg på

kjøpebølgen, selv om man faktisk har råd til det. Den viktigste aktøren i denne utfordringen er folk flest - det er tross alt lite miljøaktivister kan gjøre med folks forbruks(u)vaner med mindre vi er villig til å endre handlingene våre selv!

Økoteam

Gjennom Miljøheimevernet sine aktiviteter ønsker vi å gi folk en mulighet til å se seg selv i forbrukerspeilet, og gi enkle råd om hvordan hverdagsvanene kan bli dreid i en mer miljøvennlig retning - på en gjennomførbar og lite ressurskrevende måte. Det siste på denne fronten er prosjektet ØkoTeam. Dette er et handlingsprogram for husstander, hvor de går sammen i arbeidet med å bli sine hverdagsvaner bevisst. Håpet er at når flere husstander går sammen, vil oppmuntringseffekten bli større og innsatsen kanskje mer forpliktende - i positiv forstand. Det viktigste aspektet er i alle fall å få vist at enkle miljøtiltak i hverdagen er noe som alle kan og bør bidra med, og som på sikt kan føre til en mer bevisst holdning til vårt (over)-forbruk - det trenger vi nordmenn!

Nyheter fra Bulletinen

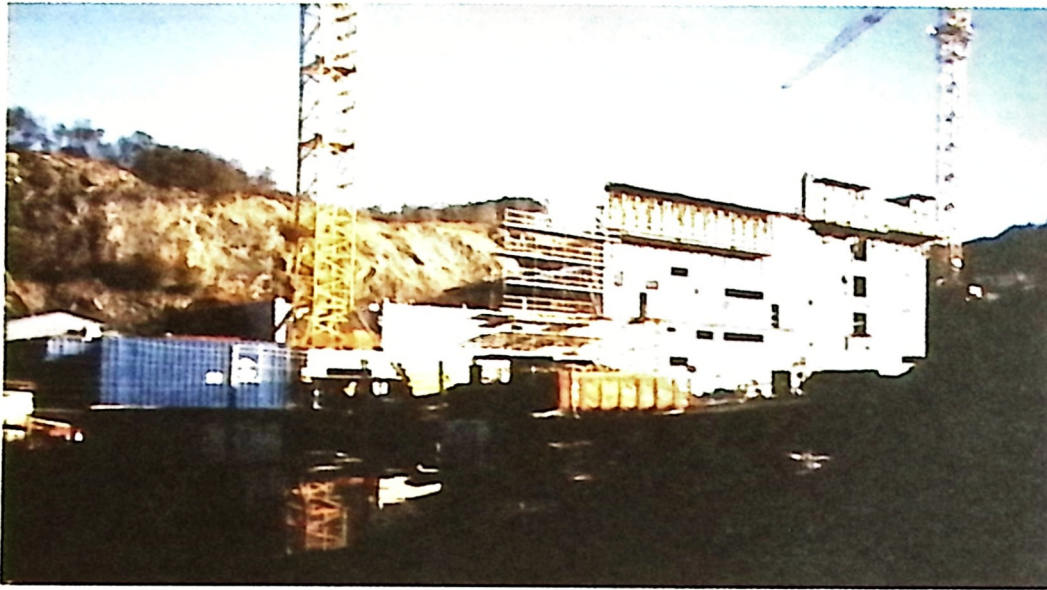
Millionhjelp til Naturvernforbundet

En gruppe veteraner i miljøbevegelsen har nå skrappt sammen nesten en million kroner til Norges Naturvernforbund. Pengene disponeres gjennom den nystiftede foreningen Norges Naturvernforbunds Venner. Pengene skal deles ut i form av bidrag og rentefrie lån under vanskelige økonomiske perioder. Meningen med stiftelsen er at pengene skal kunne disponeres uten at man risikerer å la de gå tapt ved en konkurs for forbundet.

PCB-utslipp fra Borregaard

På 80- og 90-tallet har forskere funnet mye PCB ved utløpet av Glomma. Inntil nå har kilden til disse utslippene vært en gåte. Nå ser det ut til løsningen kan være funnet. PCB-typen som er funnet utenfor utløpet av Glomma er av en sjelden kategori. Informasjonssjef i Borregaard Dag Arthur Aasbo kan nå bekrefte at de fram til 1972 benyttet nettopp denne typen PCB. Den eksakte mengden som kan ha vært brukt er usikker, men i Borregaard antar man at det kan dreie seg om omtrent 80 tonn.

Forbrenningsanlegg i Rådalen - Bergens løsning på avfallsproblemet?

Grunnmuren til forbrenningsanlegget i Rådalen

(foto: Bjarte Storesund)

Byggingen av forbrenningsanlegg er nå igang etter at Bergen kommune i fjor valgte denne løsningen på Bergens avfallsproblemer.

Av Oddvar Skre

Saka om avfallsbehandling i Bergen går langt tilbake, og er eit klassisk eksempel på kva som kan skje når offentlege og private interesser blir blanda saman. Det som heile tida har vore det store problemet for avfallshandteringa i Bergen, er at den kommunale bedrifta Fana Steinknuseverk - no Fana Stein & Gjenvinning - har hatt ansvaret for drifta av fyllplassen. Fana Steinknuseverk har med andre ord hatt ei eigeninteresse av å kombinera steinuttak med fylling, og dermed vore mindre interessert i å redusera avfallsmengdene og auka gjenvinningsgraden.

Kapasiteten i Rådalen sprengt

Fana Steinknuseverk er ein arv frå gamle Fana kommune. Fyllplassen i Rådalen blei anlagt på Stend Jordbruksskule sin grunn på 1960-talet, og var opphavleg meint å berre ta imot boss frå Fana kommune. Seinare blei det utvida til å gjelda industriavfall frå heile Bergen, og til sist (etter 1974) blei det bestemt at også husholdningsavfallet skulle kjørast til Rådalen, der Fana Steinknuseverk for lengst var etablert med pukkverkdirift. Avfallsmengdene auka jamnt og trutt, og var i 1980 kome opp i 80 000 tonn årleg. Kapasiteten i Rådalen nærma seg full utnytting, og kommunen begynte å sjå seg om etter alternative fyllplassområde. Valet fall først på Pålamyra sør for

fyllplassen, mot Stend jordbruksskule. Men som permanent løysing hadde Bergen kommune alt tidleg valt seg ut Skeisåsen, ca. 1 km vest for Rådalen. Der var det plass til 3 mill. tonn boss i det utsprengte krateret som var planlagt - nok til over 50 års drift.

Dioksinforurensning

Lenge var kraterfyllplass i Skeisåsen det einaste alternativet. Det blei laga saksutgreiingar etter kommunal bestilling, som konkluderte med at deponering i «kontrollert fylling» var best både økonomisk og miljømessig. Men etter kvart kom forbrenningsanlegg inn som nytt alternativ, ut frå tanken om at det ville kunna redusera avfallsmengdene med opp til 30%, og dermed forlenga levetida for Skeisåsen. I åra 1983-85 var det ein intens debatt om forbrenning kontra fylling, og i 1989 var det kome så langt at Reinholdsutvalet i Bergen reiste på studietur til Oslo for å sjå på forbrenningsanlegg. Etter kvart kom likevel miljøvernomsyn inn i det offentlege ordsiftet. Både faren for dioksinforureining ved ufullstendig forbrenning og faren for at ressursar som kunne gjenvinnast, kunne bli oppbrent, var med å svekka forbrenningsalternativet og styrka gjenvinningstanken.

Ville ha idrettsbane som boss plass

I 1990-91 greip Forsvaret og Luftfartsverket inn og stoppa planane om fyll-

plass i Skeisåsen på grunn av faren for at fly skulle kollidera med fugl. Dermed måtte kommunen igjen sjå seg om etter nye fyllplassalternativ, og Fanafjellet låg då mest lagleg til. Men begge alternativa der måtte avvistas på grunn av omsynet til naturvern og friluftsinnteresser i det populære tur-området. Deretter blei det leigt inn eit privat konsulentfirma som skulle vurdera aktuelle fyllplasslokalteter. Liafjellet i Arna, der det alt var eit pukkverk i drift, var sterkt inne i bildet, men dette passa dårleg inn i Fana Steinknuseverk sitt opplegg, så ein valde å satsa på Skeis-åsen igjen. Ei tid var det såkalla Cirrus-alternativet aktuelt, dvs. lagring av boss i fjellhallar under stort trykk, men det blei oppgitt på grunn av faren for metan-eksplasjon.

Krav om fjernvarme

Direktør Egil Bøe på Steinknuseverket greidde nesten å få kommunen med på å ta Stavollen idrettsplass til fyllplass i bytte med eit nytt idrettsanlegg på innmarka til Stend jordbruksskule. Velforeningane i Fana engasjerte seg sterkt mot Stavollen-prosjektet, og greidde å stoppa det etter vellukka lobbyverksemd. Men dei gjorde den kardinalfeilen at dei gjekk med på at det skulle byggast forbrenningsanlegg. Dette skjedde i 1996, og alle trudde at anlegget ville bli lagt i Bergen sentrum, sidan SFT kravde 50% utnytting av fjernvarmen og dei fleste potensielle brukarar av fjernvarme låg i Bergen sentrum. Men bystyret gjorde kuvending igjen og bestemte at anlegget skulle ligga i Rådalen, der det alt var regulert inn tomt til formålet.

No starta ein intens kamp for å få kommunen til å droppa planane om forbrenningsanlegg og i staden satsa på gjenvinning. Naturvernforbundet Hordaland engasjerte seg sterkt i denne kampen, og AUF greidde nesten å snu Arbeidarpartiet i Bergen på representantskapsmøtet våren 1997. Eit viktig argument var at Hordaland fylke valde å varma opp Haukeland Sykehus med biobrensel i staden for med fjernvarme frå Rådalen. Men bystyrefleirtalet sto mot alle argument og heldt fast på forbrenning i Rådalen som framtidig løysing. Etter manges meining er dette ei løysing som vil kosta Bergen kommune dyrt, og påføra miljøet store skader i form av forureining av vegetasjon og mat, og sløsing med energi

På verdenstoppen i energiforbruk

CO₂-utslipp, energiforbruk og konsum henger sammen.

Gasskraftplaner, fortsatt flere truede vassdrag og vissheten om at vi ligger på verdenstoppen i forbruk av energi, gjorde sitt til at det ble opprettet en energigruppe i fylkeslaget.

Av Christian Irgens

I 1996 ble energiprojektet *Bærekraft* satt i gang. Dette skulle være et informasjons- og opplysningsprosjekt rettet mot politikere og næringsliv. Programmet var i hovedsak konsentrert om å samle flest mulig fagfolk til et seminar om *Ny fornybar energi*. Prosjektet skulle også tilby et oppfølgingsprogram for kommuner om hvordan innføre «bærekraftig» energi i kommunale sammenhenger, samt et opplegg for evaluering av innsats og resultat.

Prosjektet, som var avhengig av økonomisk støtte, strandet da NVE som var tenkt som hovedsponsor, var bundet av sine interne infostrategier. Prosjektet ble derfor lagt på is inntil videre.

Innsamlingspenger til ENØK-arbeid

I forbindelse med profilering av TV-Aksjonen -96 ble ideene omkring *Bærekraft* hentet frem igjen. Prosjektet ble omdefinert til å skulle rette seg mot

eldre mennesker med informasjon om energiøkonomisering. Fylkeslagenes prosjekt skulle få midler til driften i etterkant av innsamlingen, men strategi, infomateriell og markedsføring skulle skje i forbindelse med aksjonen. Det ble derfor jobbet for å få til et lettfattelig og «nært» prosjekt for å få støtte til gjennomføringen. Prosjektet fikk 100.00 kroner i støtte fra TV-aksjonen.

ENØK for eldre

Enøk for eldre skulle føre til økt bevissthet om ENØK og energisparing i boliger og leiligheter. Som faglig garantist hadde vi Vestnorsk Enøk, som bidro med faglig, økonomisk og materiell støtte. Prosjektet er nå blitt et fylkesprosjekt som administreres hovedsaklig av sivilarbeideren i fylkeslaget i samarbeid med NVH-styret og energigruppen. En del fylkeslag har fått utdelt materiell, og har satt i gang montering av «lettere enøktiltak».

Sparedusjer, koblingsur, tetningslister og sparelyspærer skal føre til mindre energiforbruk uten at en skal føle store endringer i komforten. Slike enkle tiltak kan faktisk føre til

10-20 % reduksjon i strømforbruket. I tillegg til dette blir det informert om hvordan en kan spare med «tyngre tiltak» og hvordan endring av vaner kan føre til ytterligere besparelser.

Kyoto - et mulig veiskille

At Norge har forpliktet seg til en reduksjon i utslippene av CO₂, har ført til et «lettere» arbeid med energispørsmålene. Gasskraftsaken, innføringen av «ren»-energi og lokale målsetninger om bruk og forbruk har tatt nye retninger.

Vi håper på (nok et?) et veiskille i bruk og holdninger til bruk av energi. Norge skulle være i en særstilling sammenliknet med de fleste andre land. Ingen land bruker mer energi pr innbygger enn oss. Det skulle da være enkelt å la være å øke energiproduksjonen, legge alle nye vannkraftplaner i historiearkivet og fase ut bruk av fossil energi til fordel for innføring av termisk energi som sol-, bio- og sjøvarme (varmepumper). Dette samtidig med en stimulering til sparing gjennom økte el-priser skulle på sikt føre til at vi har mye energi vi kan sende til andre deler av Europa, i et normalår. Stortingsmeldingen som nylig ble vedtatt, bør sette ekstra fart i dette arbeidet og har gitt oss ny næring til arbeidet med Bergen kommune sin energiplan.

Bergen med egen energiplan

Scenariet ser flott ut. Som en følge av bossforbrenningsanlegget i Rådalen, fikk Bergen kommune i pålegg fra SFT å lage en energiplan. Meldingen om denne har vært ute til høring, og det er mye bra å si om arbeidet, som er et viktig dokument også i nasjonal målestokk. Dette er ny markpløying, og derfor må innholdet holde mål.

I meldingen ble det tatt utgangspunkt i en 30% økning i energiforbruket frem til år 2015. Denne prognosen ble laget i 1992, av BKK !!! . Etter påtrykk fra blant andre Naturvernforbundet, vedtok til slutt bystyret at Bergen kommune aktivt skal arbeide for å redusere denne forventede veksten. Så nå gjenstår det å se om disse fine formuleringene gir seg utslag i konkrete ENØK-tiltak i Bergen.

Miljøvern i hverdagen med Miljøheimevernet:

Miljømerking av varer - veiledning eller villedning?

Mange produkter som er på markedet idag har iført seg såkalte miljømerker. Er alle slike merker virkelig et bevis på at produktet er miljøvennlig, og hvis ikke - hvilke er det?

Av fylkesleder Kari Olrich Sørebo

Med tanke på tydelige effekter, skiller ikke miljømerking seg særlig fra andre miljøkampanjer hvor resultatene kan være vanskelige å måle. Mange mener at befolkningens kunnskapsnivå om miljø fortsatt er begrenset, og at en opplysningsstrategi for miljø ikke nødvendigvis gir konsumenten nok informasjon til å forstå hvordan deres handlinger bidrar til å redusere miljøbelastningen. I forhold til pris og utføring, vil derfor miljømerking komme i andre rekke for forbrukeren. Dette problemet blir også forsterket ved at antallet 'miljømerker' øker sterkt etter hvert som stadig flere produsenter har sett at forbrukerne er opptatt av miljøvern.

Hvordan skal så miljømerkene gjøre det lettere for oss forbrukere å velge de mest miljøvennlige varene? Hovedoppgaven må bli å spre rett informasjon om hvilke miljømerker som er seriøse og som virkelig er et godt miljøvalg. Her skal vi forsøke å gi en oversikt over noen av merkene som er til å stole på, siden noen merker villeder mer enn de veileder.

Miljøheimevernet mener det må stilles tre krav til gode miljømerker:

1. En merkeordning må være uavhengig av dem som lager og selger produktene som skal merkes.
2. Det må være klare kriterier for hvilke produkter som kan få et merke, slik at både forbrukere og produsenter vet hva som er vurdert.
3. Merkereglene må skjerpes etter hvert som produkter forbedres. Slik kan reglene bli til hjelp også for dem som lager produkter.

Disse kan du stole på:

Svanemerket

Dette er en stiftelse som ble opprettet av Stortinget. Bak ordningen står også Regjeringen og Nordisk Ministerråd. Svanemerket er et samarbeidsprosjekt mellom ulike departementer, næringslivs- og forbrukerorganisasjoner. Kravene til å få bruke Svanemerket omfatter hele produktets levetid: Råvarer, egenskaper under bruk og som avfall. Det stilles også krav til emballasje og bruksanvisninger. Kravene gjelder kun i tre år, og siden må de forbedres som et ledd i produktutvikling.

«Bra miljöväl»

Den svenske Naturskyddsföreningen har laget merkeordningen 'Bra Miljöval' for dagligvarer. Enkelte av disse varene finnes også på det norske markedet. Naturskyddsföreningen henter inn opplysninger fra produsenter og sammenlikner varene. De beste får karakteren 'Bra Miljöval'.

Ø-merket

Dersom en vare har dette merket, er varen produsert etter økologiske metoder,

eksempelvis poteter, frukt, korn, melk og kjøtt. Stiftelsen Debio administrerer ordningen og utformer kravene til gårdsbruk som skal få kalle seg økologiske.

Velg miljø

Dette er et hyllekantmerke som blir brukt i Forbrukersamvirkets butikker. Ved produkter som har ett av miljømerkene ovenfor, er det satt opp et skilt med 'velg miljø' på hyllen. Slik blir det enklere for forbrukerne å finne miljømerkede varer.

Den blå engel (Blauer Engel) og EU-blomsten

En del andre utenlandske miljømerker følger produktene over landegrensene. I Tyskland blir Blauer Engel brukt som miljømerke på kontorpapir. EU-blomsten vil etter hvert begynne å komme på produkter, og det kan på sikt bli aktuelt med en samordning mellom det nordiske Svanemerket og EU-merket.

Produsentenes egne miljømerker er ingen garanti for at produktet ikke belaster miljøet. Eksempler på slike er:

Energimerking
Øko-klær
Godt norsk
YL merking
Der grüne Punkt
Piler i trekant
WWF sin panda
CE-merket

Se etter de virkelige miljømerkene når du handler – slik bidrar du til at miljømerking

Håp for Ulvenvatnet

Ulvenvatnet ved Os

(Foto: Ingvar Grastveit)

Etter en årelang kamp ser det nå endelig til at kanskje Ulvenvatnet kan reddes. Samferdselsministeren har forlangt miljørevidering av vegplanene.

Av Ingvar Grastveit

«Veien gikk frem som en bersærk, blind og døv for alt undtagen målet.» Med disse velvalgte ordene hentet fra Peter Wessel Zapffe, innleder tidligere fylkesleder i Naturvernforbundet Halfdan Wiik rapporten fra Norges Naturvernforbund og Norsk Ornitologisk Forening om planen for ny vegtrasé (E 39) over Ulvenvatnet i Os.

Biologisk nøkkelbiotop

Ulvenvatnet er en biologisk nøkkelbiotop for svaler, hvor tusener av unge låvesvaler fra store deler av Vestlandet overnatter før de tar til med høsttrekket. Dette har trolig sammenheng med uvanlig rike forekomster av insekter og en vel-egnet vegetasjon. Hele 320 forskjellige planteslag er registrert, mange er sjeldne regionalt og nasjonalt. Takrørene langs vannkanten er soveplass for svalene. Også en rekke andre fuglearter som er spesielt nevnt i Bernkonvensjonens bestemmelser (vern om viltets trekkveier), holder til i vatnet og trues av vegplanene. Området er dessuten av stor geologisk verdi, med fossiler og kvartærgeologiske avsetninger som er svært karakteristiske og verdifulle til bl.a. undervisningsformål.

Skandaløst planarbeid

I nærmere 50 år har det blitt jobbet politisk for å få ny veg mellom Os og Bergen. Hovedplanen er fra 1982 og

inneholder ikke opplysninger om naturforholdene eller vurdering av hvilke konsekvenser vegbyggingen kan ha for naturforekomstene. Det nevnes ikke at det dreier seg om et inngrep i Oselv-vassdraget, som ble varig vernet av Stortinget i 1973. Selv om hovedplanen var gammel, ble den aldri miljørevidert. Først i forbindelse med reguleringsplanen kom det inn opplysninger om naturforholdene, men da uten vesentlige konsekvenser for trasévalget.

Vellykket samarbeid, men nederlag i første runde

I nært samarbeid mellom Norsk Ornitologisk Forening og Naturvern-

Rastende låvesvaler i takrørskogen ved Ulvenvatnet. På det meste kan over 5.000 låvesvaler samles her samtidig.

(Foto: Ingvar Grastveit)

forbundet ble miljøvernmyndigheter, politikere og media informert om hva som var i ferd med å skje. Den norske Turistforening og andre store organisasjoner som arbeider for å ta vare på naturen ga sterk støtte. Også en rekke politikere både på kommunenivå og på Stortinget har engasjert seg sterkt. Samlet innsats ga styrke og faglig tyngde.

Berntsen manglet tyngde i regjeringen

Det så ut til at saklig argumentasjon ville føre fram. Direktoratet for naturforvaltning ba Miljøverndepartementet vurdere å kalle tilbake reguleringsplanen. Men daværende miljøvernminister Berntsen hadde vel muligens ikke samme tyngde i regjeringen som kollega Opseth, og planen ble ikke stoppet. «Det største sviket av miljøvernministeren i Naturvernåret», uttalte Heidi Sørensen etter dette.

Nye ministre - nytt håp

Slaget kunne vært tapt, men høsten 1996 skjedde det overraskende. Samferdselsminister Sidsel Rønbeck overtok etter Opseth, og flere vegsaker fikk en mer miljøvennlig retning. Bevilgningen til veggen over Ulvenvatnet forsvant ut av budsjettet. Siden har vi fått en helt ny regjering, med en velsignet klar samferdselsminister. Vegplanen for kyststamvegen over Ulvenvatnet skal miljørevideres, sier Odd Einar Dørum i klartekst, og legger til at bevilgninger tidligst vil komme i 2002. Saken er ikke vunnet, men det er håp. Og saken dreier seg ikke bare om Ulvenvatnet, men om å få miljøhensyn inn i vegplanleggingen.

Årets julegave!

Reidar Fritzvolds *Bjønner*. Forsiden av Naturvernforbundets 1999-kalender.

Naturvernkalenderen 1999: Vern norsk natur

Vi kan glede medlemmer og trofaste kunder med en riktig hyggelig nyhet: Naturvernkalenderen kommer tilbake! 1999-kalenderen heter *Vern norsk natur* og består av 13 bilder av Reidar Fritzvold (1920–1998), en av de virkelige giganter i norsk malerkunst!

Reidar Fritzvolds naturskildringer er kraftfulle og urnorske samtidig som de er nøkterne og saklige. Hans bilder har gjort han kjent og avholdt, og han er representert nær sagt over alt – inkludert Nasjonalgalleriet og Riksgalleriet.

At Reidar Fritzvold i en årrekke var aktiv i Norges Naturvernforbund og at han var livsvarig medlem, øker vår

stolthet over å presentere kalenderen. *Vern norsk natur* er en hyllest og takk til både kunstneren og naturverneren Reidar Fritzvold som gikk bort i vår 78 år gammel.

Naturvernforbundets medlemmer får kalenderen for spesialpris.

Det lages kun 4000 eksemplarer. 1999-kalenderen kommer til å bli et samleobjekt!

Butikkpris: kr 160

Salg til ikke-medlemmer gjennom

Naturvernforbundet: kr 145

Medlemspris: kr 100

(Evt. porto i tillegg)

Bestilling

Jeg/Vi bestiller:stk. *Vern norsk natur*, kalender 1999

Navn:.....

Adresse:.....

Postnr./sted:.....

Underskrift:.....

Sendes eller fakses Naturvernforbundet Hordaland, Postboks 1201, 5001 Bergen. Faks 5531 53 92

Vil du være med og jobbe aktivt for miljøvern i Hordaland?

Naturvernforbundet Hordaland er en medlemsdrevet organisasjon. Dette betyr at du som medlem har mulighet til å være med og delta i arbeidet for et bedre miljø i fylket. Fra før har vi en del aktive som jobber på kontoret vårt i Bergen, men vi skulle selvfølgelig ønske at enda flere kunne tenke seg å delta. Som medlem kan du være med og jobbe med de sakene du selv ønsker. Eksempelvis vil vi i høst jobbe mye med luftforurensing og kollektivtrafikk i Bergen. I tillegg har vi faggrupper innen samferdsel, naturvern, forurensning, energi og redaksjonsgruppe for NaturVest.

Ønsker du å vite mer om hvilke aktiviteter du kan delta i ved vårt kontor i Bergen, kan du ringe oss på tlf. 55 31 38 51, eller sende inn svarkupongen nedenfor, så tar vi kontakt. Hvis du vil, må du gjerne stikke innom vårt kontor på Bryggen (inngang ved Bryggen Tracteursted).

Klipp ut

Klipp ut

Ja takk, jeg vil vite mer om hvordan jeg kan delta i miljøarbeidet i Hordaland

navn: _____

adresse: _____

postnr: _____ poststed: _____

telefon privat: _____ telefon arbeid: _____

Svarkupong sendes til Naturvernforbundet Hordaland, Postboks 1201, 5001 Bergen

Åpent brev til samferdselsministeren

Kjære Odd Einar Dørum!

Hvordan står det til? Trives du fortsatt på taburetten! Deg som samferdselsminister var i første omgang en uvant tanke for mange av oss i naturvernbevegelsen. Det står respekt av den faste holdning du har vist til problemene med Romeriksporten, men som du sikkert er klar over: Vi venter oss mye mer av deg. Det synes vi at vi har rett til, av en mann med din grønne fortid!

Som Naturvernforbundets lokallagsleder på Stord gjennom 10 år, og tidligere leder av fylkeslaget i Hordaland, har jeg rik erfaring når det gjelder veg- og -miljøkonflikter. Lokalt er Trekantsambandet under arbeid, og det vi ser er at ødeleggelsene blir enda verre en frykta (Vegvesenet er blitt anmeldt av fylkeskultursjefen for brudd på fornminnelova, og av Naturvernforbundet for brudd på plan- og bygningslova). Samtidig har kostnadsprognosen økt fra 1270 millioner til nærmere 1800, og ingen blir overraska om sluttregninga blir 2 milliarder.

Trekantsambandet er det naturligvis lite å gjøre med. Men: Det er fortsatt mulig å hindre de like store tragedier som er i ferd med å utvikle seg ved videreføring av kystsamvegen fra Stord til Bergen. Her skal vegen bl.a. legges tvers over naturperla Ulvenvatnet i Os, fylkets mest artsrike vårtmark og landets kanskje viktigste og største overnattingsplass for låvesvaler. Videre nordover vil vegen gå på flere andre konflikter med det vernede Osvassdraget, og i Fana reiser innbyggerne seg i protest mot den brutale framføringa av ny veg gjennom et av fylkets vakreste kulturlandskap. Mange synes også det er meningsløst å legge stamvegen gjennom Bergen sentrum, slik denne planen forutsetter.

Det som imidlertid ennå ikke har gått opp for folk flest, og jeg tror heller ikke for departementet, er at Hordaland Vegkontor samtidig arbeider med planer for en parallell fremføring av kyst-stamvegen lenger øst: De vil bygge ei kjempebru fra Stord til Tysnes, legge ny veg over Tysnes, gjennom Fusa og Samnanger i retning eksisterende veg gjennom Arna og Åsane — altså et ferjefritt alternativ utenom Os og Bergen sentrum. Hvis dette skjer, vil nye store naturområder bli ramma. I tillegg vil den omstridte vegen over Ulvenvatnet være helt bortkasta!

Disse drastiske inngrepa i natur og landskap blir realisert bit for bit, uten samla konsekvensvurdering og uten reell politisk styring. Beskytta av servil og ukritisk velvilje fra det politiske miljøet kan Hordaland Vegkontor tillate seg hva som helst, og har utvikla en stat i staten-kultur hinsides alle begreper om åpenhet og folkelig innflytelse. Statlige miljømyndigheter blir sett på som hår i suppa, og behandla deretter.

Ditt parti spiller i disse sakene en like ynkelig rolle som de fleste andre (SV er det hederlige unntak). Likevel har jeg tro på at du vil se mulighetene for en ny vurdering. Det er fullt mulig å redde Ulvenvatnet. Fana-landskapet kan spares, vakre Tysnes behøver ikke å bli voldtatt av et gigant-veganlegg. Det finnes alternative løsninger, slik både Naturvernforbundet og fylkesmannes miljøvernavdeling har pekt på. Men da må noen sørge for at det blir et minimum av helhetlig planlegging av disse vegprosjektene. Og man må være villig til å diskutere løsninger som ikke er de beste fra et reint vegteknisk synspunkt.

Her vil mange innvende at vegvesnet, etter press fra miljøbevegelsen, faktisk har skjerpa seg kraftig de seinere år, med helt andre opplegg for miljøkartlegging og konsekvensvurdering enn det som tidligere var vanlig. Det er forsåvidt riktig, men det blir på detaljnivå. Når det gjelder de viktige, strategiske valg, har det ikke skjedd mye.

Så vidt jeg veit har naturvernaktivister i Os i år oversendt departementet en god del nytt materiale om Ulvenvatnet-saka. Disse folka har gjort en strålende innsats over mange år, og stått på også etter at saka av de fleste ble regna som tapt. De har på fritida si utført den kartlegging av biologisk mangfold, særlig fuglelivet, som Statens vegvesen burde ha tatt seg av, men som de hverken har interesse for eller kompetanse til. Med den informasjon de har samla om Ulvenvatnet som nøkkelbiotop for låvesvaler, kan det ikke være tvil om at vegplanen også bryter med Norges internasjonale forpliktelser.

Du burde ta deg tid til et møte med disse idealistene. Jeg tror også du kunne ha nytte av å høre lokale naturverneres versjon av historien om Trekantsambandet, og hvordan Stortinget ble ført bak lyset i denne saken — kanskje fordi mange stortingsrepresentanter ikke har særlig mye imot å bli ført bak lyset i vegsaker?

Du har som politiker sagt mye pent om folkelig engasjement og enkeltmenneskers innsats. Derfor er det naturlig for meg å understreke at dette dreier seg om noe mer enn miljøkamp. Det som skjer i de store vegsakene, er at samfunnsengasjerte mennesker etter hvert mister trua på at det nytter. Når vi gang på gang opplever at alt vårt seige strev, vår gode motekspertise, avsløringer av feil og fusk, alle våre moter med politikere og byråkrater, vår evne til å vekke den lokale opinionen, sympati og oppmerksomhet i media, osv. ingen rolle spiller, fordi planprosessene går i lukka kretsløp, og fordi utbyggingskåte politikere tar veldig lett på demokratiet, da ber man ikke om aktive medborgere, men om passivitet, apati og kynisme. På lengere sikt er det kanskje et enda større tap enn at Osvassdraget eller kystnaturen i Sunnhordland blir vandalisert. Skjønner du?

Med de beste hilsener

Halfdan Wiik

Natur samfunn og klimapolitikk

En kommentar inspirert av Klima for alle pengene! *Klimapolitikk - økonomisk risiko for Norge?*

Av Lars Gule

I sommer vant miljøbevegelsen kampen mot de planlagte gasskraftverkene i Norge. Selv om det fantes argumenter mot gasskraftverkene på grunn av deres lokale miljøskadelige effekter, f. eks. konsekvensene av spillvarmeutslipp og utslipp av NO_x , var det argumentene mot utslipp av klimagassen CO_2 som representerte det viktigste mobiliseringsgrunnlaget.

Hva oppnådde vi i gasskraftsaken?

Hvor viktig var denne seieren? Hva vant vi? Hvordan ser norsk energi- og klimapolitikk ut etter dette? Svarene på disse spørsmålene er avhengige av for det første hvilke analyser som lå til grunn for motstanden, og for det andre, om seieren har ført til større og riktigere innsikt hos beslutningstakere og myndigheter og om dette har ført til endringer.

Hovedargumentet i gasskraftkampen var at CO_2 ens effekt som klimagass ville bidra til oppvarming av atmosfæren og muligens store endringer i klimaet, kort sagt miljøendringer i kjempeformat. Det kunnskapsmessige grunnlaget for denne oppfatningen

finnes i mye av den internasjonale klimaforskningen som foregår, men særlig i de sammenfatningene av denne forskningen som FNs klimapanel (IPCC) har foretatt. Hva sier så klimapanelet? Og hvor sikre er konklusjonene?

Usikkerhet innen klimaforskningen

Under oljemessen i Stavanger i august i år, ble det lansert en bok som drøfter disse spørsmålene. *Klima for alle pengene! Klimapolitikk - økonomisk risiko for Norge?* er skrevet av Øystein Noreng, Svein S. Andersen og Per Anker-Nilsen, alle ved Handelshøyskolen BI, og de stiller seg meget kritiske både til miljøbevegelsens og norske myndigheters klima- og energipolitikk. De påpeker hvilke store usikkerheter som finnes i klimaforskningen og hvor risikabelt, både økonomisk og miljømessig, det kan være å handle på et usikkert grunnlag.

Disse påpekningene er betimelige. I store deler av miljøbevegelsen har bastante og absolutte tolkninger av egentlig ganske forsiktig formulerte konklusjoner fra IPCC blitt lagt til grunn for like bastante og absolutte miljøpolitiske krav. Det tas for gitt at det er en

sammenheng mellom den registrerte økningen av CO_2 i atmosfæren og de målte økningene av jordas middeltemperatur de siste tiårene, hvor forskningen i høyden gir grunnlag for å si at det kan være en sammenheng. Det er viktig å være klar over at IPCCs - forsiktige - konklusjoner baserer seg på modellberegninger av hvordan atmosfæren virker og reagerer på endringer.

Ny istid?

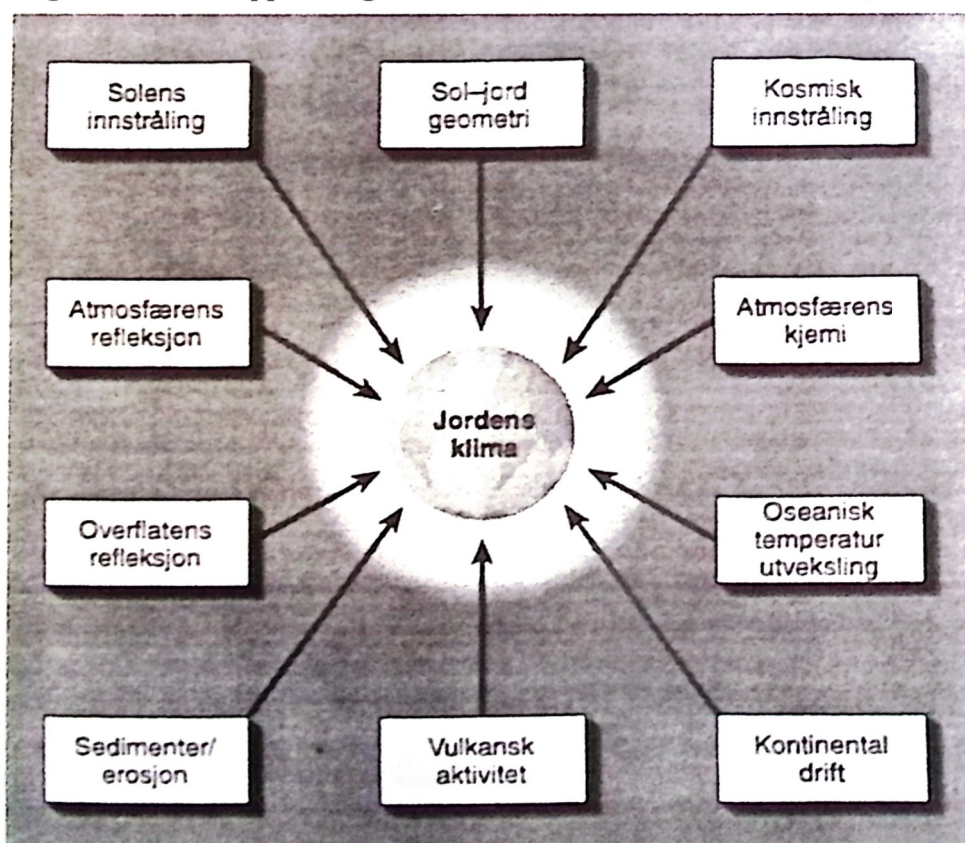
De nåværende modellene kan imidlertid ikke forklare historiske endringer av klimaet, f. eks. det faktum at klimaet var langt mildere både i bronsealderen og i middelalderen enn det er i dag - og det lenge før industriutslipp av CO_2 kan ha spilt noen rolle. Det kan også være grunn til å minne om at en del forskere i begynnelsen av 1970-årene antok at menneskeskapte utslipp av forurensninger i atmosfæren ville føre til en ny istid. I dag er konklusjonene altså de stikk motsatte hos noen forskere, og miljøbevegelsen har i alt for stor grad ukritisk sluttet seg til disse antagelsene.

Det finnes imidlertid også andre forklaringer på temperaturøkningene, bl.a. økninger i solas aktivitet. Dessuten spiller endringer i jordbanen og jordaksens helling i forhold til sola en stor rolle i de lange naturlige klimarytmene. Videre er det en lang rekke naturlige og ikke-menneskebestemte (geofysiske) forhold og prosesser i jorda og på jordas overflate som påvirker atmosfæren.

Mange i miljøbevegelsen mener at svært mye av den menneskelige virksomhet vi i dag ser, og som påvirker miljøet på mangfoldige måter som vi ennå ikke kjenner, er uttrykk for hybris, dvs. et ubesindig og uklokt menneskelig overmot som vil straffe seg ved at naturen "slår tilbake," kanskje på helt uforutsigelige måter. Men tanken at den menneskeskapte aktivitet vi i dag ser, og hvor f. eks. de industrielle utslipp av representerer en økning på 0,0012 prosent i året av atmosfærens CO_2 , er også et uttrykk for hybris, dvs. en selvpiskende stormannsgalskap som følge av overdreven tro på menneskets betydning. Vi vet ikke om denne menneskelige virksomheten har negative konsekvenser.

Vitenskapen kan ikke levere sikker viten

Mange, både i og utenfor miljøbevegelsen, vil kunne lære mye om

Geofysiske prosesser som påvirker klimaforholdene på jorden (kilde: *Klima for alle pengene*, gjengitt med tillatelse fra Universitetsforlaget)

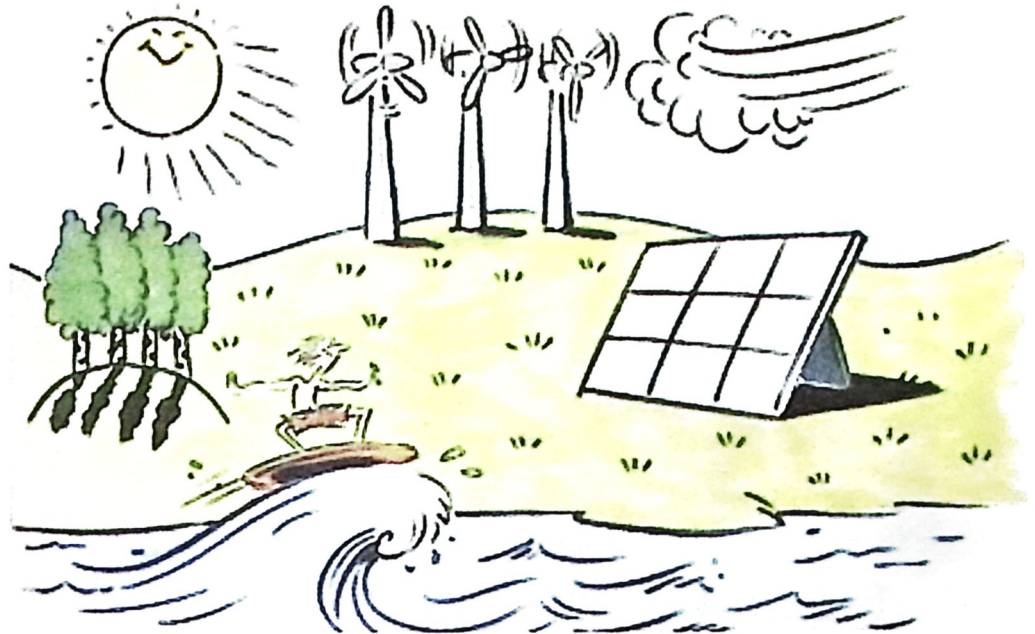
klimaforskningens usikkerhet av kapitlet "Teorier om global oppvarming - og kritikken" i boka. Selv om det er kortfattet, er det meget instruktivt. Det er også verdt å huske at vitenskapelige sannheter ikke kan vedtas av politiske organer eller bevegelser, heller ikke miljøbevegelsen, uansett hvor velment det måtte være.

Problemet blir da at politikk i sin alminnelighet og miljøpolitikk i særdeleshet bør være tuftet på sikker kunnskap samtidig som vitenskapen altså ikke kan levere noen absolutt sikker viten. Vi må derfor leve med usikkerhet. Det er i denne sammenheng "føre var"-prinsippet blir viktig. Men også dette er vanskelig, fordi det finnes grader av usikkerhet og fordi det er forbundet med varierende kostnader å forholde seg til usikkerheten. Også denne problemstillingen berøres i boka, men ut fra en svært økonomisk tankegang.

Her avsløres forfatterens manglende refleksjon over forholdet mellom natur og samfunn. Mens de utvilsomt har rett i betydningen av å fatte beslutninger i forhold til klimaet på et sikrest mulig grunnlag, og underforstått mener at naturen kan måles, veies og modelleres på en slik måte at vi får stadig sikrere kunnskap om en objektiv "ytre" virkelighet, tas denne naturvitenskapelige tenkningen også for gitt i forhold til sosiale og økonomiske prosesser. Dette skjer på to måter.

Usikkerhet innen økonomiske modeller

For det første tas standard nytte-teoretiske økonomiske teorier og modeller for gitt. Den usikkerhet og kritikk som også er knyttet til disse, tas ikke opp til drøfting. Men for det andre, i den grad det er mulig å bli enig om en teori for den kapitalistiske økonomis virkemåter i forskjellige sammenhenger, så overses det at denne økonomien er menneskeskapt og kan endres - i prinsippet radikalt, og på helt andre måter enn naturen kan. Det er riktig at forfatterne henviser til de såkalte planøkonomiene som åpenbart har fungert langt dårligere i forhold til miljøet enn de friere markedsøkonomiene. Men dermed overses den fundamentale likhet mellom disse økonomiske systemene som vare-økonomier. Selv om man har operert med bestemte produksjonsmål i planøkonomiene, har disse vært sammenfattet i monetære termer, på akkurat samme måte

Gjengitt med tillatelse fra Vestnorske ENØK

som forfatterne av boka både eksplisitt og implisitt regner kostnader og nytte av miljøpolitiske beslutninger i kroner og øre. Gjennom "naturalisering" av samfunnets økonomiske system, overses potensialet for store endringer og derfor også mulighetene for store endringer i forholdet mellom natur og samfunn (eller klima og økonomi).

En alternativ økonomisk tenkning vil måtte klargjøre sitt normative grunnlag, f.eks. en menneskelig behovstilfredsstillelse ut fra et bestemt økologisk bærekraftig nivå, og altså representere en kombinasjon av verdier, produksjonsmålsettinger og teknologiske løsninger i forhold til en gitt natur (som også kan "ytre" forskjellig med endringer i de teknologiske løsningene). Innenfor en slik ramme kan forholdet til naturmiljøet reguleres langt mer rasjonelt enn via markedsøkonomiens prismekanismer, som likevel stadig må modereres gjennom skatter og avgifter eller påbud og forbud. At ikke slike spørsmål tas opp til diskusjon, må ses i sammenheng med den avvisning av "profesjonell" pessimisme som *Klima for alle pengene!* representerer. Imidlertid mangler forfatterne selvkritisk distanse til sin egen gjennomgående optimisme og tro på teknologiske løsninger innenfor en vare-økonomi.

Behov for kunnskap om alternative organiseringsmåter

Den usikkerhet menneskeheten står overfor med hensyn til miljøspørsmål, som også klimaforskningen illustrerer, gjør at det ikke bare er mer naturvitenskapelig kunnskap som trengs. Slik

kunnskap kan avklare viktige problemstillinger, men vi vil også trenge ny kunnskap om alternative måter å organisere våre samfunn og økonomier på. Slik kunnskap er nødvendig hvis vi skal kunne gjennomføre effektive endringer dersom forskningen gir større visshet om at en del nåværende utviklingsbaner er økologisk uholdbare (eller uforsvarlige moralsk for den del, f. eks. av fordelingsgrunner).

Miljøbevegelsen må vise større ydmykhet

Klima for alle pengene! viser behovet for mer kunnskap om jordas klima og nødvendigheten av større ydmykhet i miljøbevegelsen overfor enorme utfordringer. Boka er en viktig kritisk motkommentar til alt for dogmatiske miljøstandpunkter. Men samtidig viser boka, indirekte og ufrivillig, også behovet for en bedre forståelse av samfunnet (i denne sammenheng: økonomien) og samspillet mellom natur og samfunn. Derfor må forfatterens kritiske brodd i neste omgang vendes mot deres eget uproblematiserte ståsted.

I lys av den usikkerhet som finnes i klimaforskningen, må vi altså se i øynene at seieren i kampen mot gasskraft kanskje ikke var noen seier i det hele tatt. I så fall vant vi ikke mer enn en seier i forhold til de lokale forurensningene et kraftverk ville representere. Vi må også konkludere med at, gitt at veksten i energiforbruket og olje- og gassutvinningen fortsetter, har det ikke skjedd noen avgjørende endring i norsk energi- og klimapolitikk. Miljøbevegelsen har en lang vei foran seg og bør utruste seg med både mer kunnskap og større ydmykhet.

Regnvann fra Bergen

MELAND KOMMUNE
Kommunalavdeling for
tekniske tjenester

DnB

Fylkesmannen i Hordaland

Miljøvernavdelinga

Miljøvernavdelinga ynskjer
Naturvernforbundet Hordaland
til lukke med 80-årsdagen. Vi ser
fram til eit godt samarbeid
også i åra som kjem

BiR gir deg 500 kroner til kjøp av varmkompostbinge!

Støtten gis i butikken som avslag ved kjøp av bingje. I tillegg får du **25% rabatt i renovasjonsgebyret** når du skriver kontrakt om hjemme-kompostering. Kontraktene får du i butikkene og hos BiR.

Bergensområdets interkommunale Renovasjonsselskap 55 56 79 00

Miljøsatsingsområde for Hordaland fylkeskommune

Full kjeldesortering ved alle fylkeskommunale verksemder
100 gassdrivne bussar skal avløysa dieseldrivne bussar i Bergen
Regional oppfølging av Lokal Agenda 21

*Vi gratulerer Naturvernforbundet Hordaland
med 80-årsjubileet!*

**HORDALAND
FYLKESKOMMUNE**

Kostnadseffektive løsninger for olje og gassproduksjon

Baker Petrolite

Baker Petrolite Norge utvikler, markedsfører og selger kjemiske tilsetningsstoffer samt tilhørende kjemitekniske løsninger til det skandinaviske oljemarkedet. Selskapet har kontor i Bergen, Stavanger og Danmark, og er en betydelig leverandør til operatørselskaper på norsk og dansk sokkel. Baker Petrolite Norge er en del av det amerikanske verdensomspennende Baker Petrolite med etableringer i over 70 land, og er i dag det største og ledende innenfor spesialkjemikalier til oljeindustrien. Baker Petrolite Norge er direkte tilknyttet et fabrikk- og teknologisenter i Liverpool samt et teknisk kundesenter i Aberdeen.

STOR BERGEN BOLIGBYGGELAG

Verv et nytt medlem til Naturvernforbundet

Adresse: Naturvernforbundet Hordaland
Postboks 1201
5001 Bergen

Bjølvefossen

Vårt arbeid planlegges og gjennomføres på en sikker måte slik at menneskers liv og helse, miljøet og materielle verdier beskyttes.

Aker Maritime

Aker Stord AS
5400 STORD

Aker Elektro AS er en ledende spesialbedrift innen elektro, telekommunikasjon, automatisering, og produktleverandør for offshore og landbasert industri. Bedriften er også leverandør av mekaniske multidisiplinenterpriser til landanlegg. Hovedaktiviteten er rettet mot den oljerelaterte bransjen og landbasert virksomhet.

Aker Maritime

Aker Elektro AS

Adresse: 5410 Sagvåg
Tlf. 53 49 20 00
Fax: 53 49 20 01
www.akerelektro.no

Mennesker og miljø i sentrum

Bofellesskap gir miljøgevinster

- effektiv plassutnyttelse
- energibesparende
- økonomiske fortrinn
- sosialt fellesskap

Bergen og Omegn Boligbyggelag
Strandgaten 232, 5024 Bergen - Telefon 55 54 74 00

Rieber & Søn ASA

FEDJE KOMMUNE

RADØY KOMMUNE

ULVIK HERAD

5730 ULVIK
Tlf. 56527000
Fax. 56527001

ØYGARDEN KOMMUNE

Tlf.: Øygarden 56 38 20 00
Fax: 56 38 20 50
5330 TJELDSTØ

FJELL KOMMUNE

**NORDHORDLAND
KRAFTLAG**

Bli Supermedlem

Dersom du ønsker å støtte Naturvernforbundet Hordaland økonomisk, kan du gjøre dette ved å bli supermedlem. Du betaler da 50, 100 eller 250 kr i måneden.

Hvis du ønsker å støtte oss på denne måten, ta kontakt med Naturvernforbundet Hordaland, Postboks1201, 5001 Bergen. Tlf. 55 31 30 51.

Kalendarium

Desember

Tors 10.12 Fylkestyremøte
Fred 11.12 Juleavslutning

PC-hjelp, det haster!

I NaturVest nr. 1/98 ba vi om en ekstra PC, og vi takker så mye for den PCen vi fikk. Nå er igjen behovet prekært, for vi har fått en svært aktiv frivillig som skriver mye her på Det Grønne Loft. Han er imidlertid på dataområdet meget beskjedent begavet - han er avhengig av en maskin som kan bruke Windows 95. Vær snill og snakk med deg selv eller et firma for å finne ut om en slik maskin kan avses. En slik hjelp vil gjøre oss enda bedre og mer effektive, så vi takker kraftig på forhånd.

Etterlysning av aksjonsjakker

Naturvernforbundet Hordaland hadde en gang i tiden et sett med aksjonsjakker. Jakkene er oransje og svarte med Naturvernforbundet Hordaland sitt navn og logo. Dessverre har vi bare 2 igjen av disse, og vi har mistanke om resten kan ha forsvunnet hjem til medlemmene våre. Det hadde vært veldig hyggelig om folk kunne levere disse tilbake, slike at vi kan holde varmen under høstens og vinterens mange aksjoner. Amnesti garanteres!

Telefonliste for Naturvernforbundet Hordaland

Hovedkontor Jakobsfjorden: Tlf. 55 31 38 51 Fax. 55 31 53 92

Lokallag	Fornavn	Etternavn	Privat	Jobb
Askøy	Sigrun	Haarklau	56140235	
Bømlo	Sverre Leon	Larsen	53425370	
Etne	Karen Johanne	Baalsrud	53754530	
Indre Hardanger	Geir	Johansen	53663304	
Jondal	Ståle	Brattebø	53668675	
Kvam	Klaus	Rasmussen	56555195	
Ølen	Kjell	Ravatn	53768870	
Stord	Halfdan	Wiik	53413257	53491354
Os	Gunnvard	Fagerthun	56300978	56300207
Tysnes	Torbjørn	Kaland	53431696	
Voss	Pål	Erdal	56513729	56512430
Kvinnherad	Ingvill	Gåsemyr Sæberg	53481860	53481477
Leder NVH	Thomas	Tvedt	93411811	55313851
Naturverngr.	Arild Høvik	Hansen	55911517	55225303
Samferdselsgr.	Kristen	Breisnes	90071711	
Skipsfart	Edvard	Sandvik	92613280	
Forurensingsgr.	Sverre A.	Stakkestad	55101097	55302010
Blekkulf	Linda	Høie	55560474	